

STUDIA AD ARCHAEOLOGIAM PAZMANIENSIA

MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT KIADVÁNYOK

A szegvár-oromdűlői temető
és a Tiszántúl kora avar időszak

The Szegvár-Oromdűlő cemetery
and the Early Avar Period
in the Trans-Tisza Region

MARTIN OPITZ KIADÓ

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM RÉGÉSZETTUDOMÁNYI INTÉZET
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Volume 25

ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok

Volume 5

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
Nemzetközi szerkesztőbizottság /
International Editorial Board

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen, D)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology of NUAS (Kiev, UA)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus, SY)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff, UK)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara, RU)

Nikolai P. Telnov
Institute of Archaeology (Chişinău, MD)

Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok
Nemzetközi szerkesztőbizottság /
International Editorial Board

Balázs Balogh
Director General of the Research Center
for the Humanities (Budapest)

Pál Fodor
Honorary Director General of the RCH (Budapest)

László Klima
PPCU Institute of Archaeological Sciences
(Budapest)

Hakan Aydemir
Istanbul Medeniyet University (Istanbul)

Balázs Sudár
Institute of History of RCH (Budapest)

Attila Türk
Early Hungarians' History Research Team of RCH
(Budapest)

A szegvár-oromdűlői temető
és a Tiszántúl kora avar időszak

The Szegvár-Oromdűlő Cemetery
and the Avar Period
in the Trans-Tisza Region

Szerkesztők

LŐRINCZY GÁBOR – MAJOR BALÁZS – TÜRK ATTILA

BUDAPEST – SZEGED – SZENTES
2022

A kötet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
és a Magyar Őstörténeti Kutatócsoport támogatásával valósult meg.

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

A kötet az Innovációs és Technológiai Minisztérium támogatásával a Tématerületi Kiválósági Program:
Magyarország és a Kelet kapcsolatának régészeti kutatása (Keleti Örökségünk PPKE Interdiszciplináris Történeti
és Régészeti Kutatócsoport [TKP2020-NKA-11]) projekt keretében valósult meg.

Rajz: Czabarka Zsuzsanna, Koncz Margit, valamint Dobó Bernadett, Szőke Ágnes és Vidovics Teréz

Sírfotók: Lőrinczy Gábor

Képszerkesztés: Ambrus Edit, Váczi Gábor

Temetőtérkép: Kamarási András

Angol fordítás: Csiky Gergely, Kondé Zsófia, Marcsik Antónia, Sebők Katalin, Siklósi Zsuzsanna

Borítókép: Kerek köbetéttel díszített préselt elektronkorong (Szegevár-Oromdűlő 1. sír)

Hátsó borító: Aranyozott felületű, kereszt alakú bronz szíjelosztók (Szegevár-Oromdűlő 1. sír)

Első előzéklap: Herzog-féle 1899-es térkép részlete. Körös–Tisza–Marosi Ármentesítő Társulat
„Ártérfejlesztési” összesítő térképének részlete. M = 1:28 800, színes, könyomatos.

Rajzolta 1899-ben Szentesen Herzog József.

Hátsó előzéklap: Második katonai felmérés (1819–1869) részlete

© A szerzők és a Martin Opitz Kiadó

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Régészettudományi Intézet

ISBN 978-615-6388-30-8

HU-ISSN 2786-1538 (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia)

HU-ISSN 2064-8162 (Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok)

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni,
bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Felelős kiadó

Major Balázs intézetigazgató (PPKE BTK Régészettudományi Intézet)

Borító: auri grafika

Tördelés és layout: Váczi Gábor

Nyomda: Pauker Nyomdaipari Kft.

TARTALOM

Köszöntő	7
Szerkesztői előszó	9
Lőrinczy Gábor: <i>A szegvár-oromdűlői kora avar kori temető</i>	11
<i>The Avar-period populations of Szegvár-Oromdűlő and the Trans-Tisza Region</i>	282
Pásztor Adrien: <i>A szegvár-oromdűlői temető gyöngyleletei</i>	405
<i>Bead finds from the cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	495
Vida Tivadar: <i>Sírkerámia a szegvár-oromdűlői avar kori temetőben</i>	509
<i>Grave pottery in the Avar Age cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	545
Gulyás Bence – Samu Levente: <i>A szegvári övgarnitúrák úgynevezett maszkos vereteinek Kelet- és délkeleti kapcsolatairól</i>	555
<i>The connections of the belt mounts decorated with plant ornaments and human face depiction at Szegvár-Oromdűlő</i>	583
Csiky Gergely: <i>A szegvár-oromdűlői avar temető közelharci fegyverei (vágó- és szúrófegyverek)</i>	599
<i>Close-combat weapons (edged weapons and polearms) from the Avar Age Szegvár-Oromdűlő cemetery</i>	635
Csiky Gergely – Csizmadia-Csiky László: <i>A metallográfiai elemzések szerepe és lehetőségei a kora avar kori közelharci fegyverek vizsgálatában – Készítéstechnikai adatok két kora avar kori kardról</i>	647
<i>The role and possibilities of metallographic analyses on early Avar period close-combat weapons. Production technological data of two early Avar period swords</i>	653
Major Péter: <i>A szegvár-oromdűlői 6–7. századi temető páncélleletei</i>	661
<i>Armor finds from the 6th–7th-century cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	665
Lőrinczy Gábor – Siklósi Zsuzsa: <i>A szegvár-oromdűlői sírok radiokarbon vizsgálatainak eredményei</i>	669
<i>The radiocarbon dating, Bayesian analysis, and archaeological interpretation of the Early Avar Age cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	691
Fóthi Erzsébet: <i>A szegvár-oromdűlői temetőben eltemetett avar kori népesség vizsgálata többváltozós statisztikai módszerrel</i>	701
<i>Research of the origin of the Avar Age population buried in the Szegvár-Oromdűlő cemetery by multivariate statistical methods</i>	704
Marcsik Antónia: <i>Szegvár-Oromdűlő avar kori lelőhely humán csontanyaga. Újabb adatok az Alföld avar kori népességéhez</i>	707
<i>The Avar Age human skeletal remains at the site Szegvár-Oromdűlő. Newer data to the Avar Age populations on the Great Hungarian Plain</i>	733

Vörös István: <i>A szegvár-oromdűlő kora avar kori temető archaeozoológiai vizsgálata</i>	769
<i>Archaeozoological analysis of the early Avar period cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	811
Tugya, Beáta – Stewart, John: <i>A szegvár-oromdűlői kora avar temető</i>	
<i>tojásmaradványainak elemzése</i>	885
<i>Analysis of the egg remains from the Avar Age cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	892
A Szegvár-Oromdűlői kora avar kori temető térképe	895

A SZEGVÁR-OROMDŰLŐI TEMETŐBEN ELTEMETETT AVAR KORI NÉPESSÉG EREDETÉNEK KUTATÁSA TÖBBVÁLTOZÓS STATISZTIKAI MÓDSZERREL

FÓTHI ERZSÉBET*

ANYAG ÉS MÓDSZER

A szegvári kora avar kori népesség korábbi történetére vonatkozó kutatást a férfiak koponyaméreteinek összehasonlításával végeztem. Az összehasonlításba bevont temetőket a férfiak 10 koponya méretátlagával jellemeztem (Martin 1, 8, 9, 17, 45, 48, 51, 52, 54, 55).¹ A hasonlósági kör megrajzolását földrajzi és időbeli értelemben is célul tűztem ki, ezért az összehasonlításba bevont történeti népeiségeket tág időhatárok mentén vettem figyelembe; a bronzkortól a középkorig szerepeltek minták az összehasonlításban egész Eurázsia területéről. Közel 600 minta adataival hasonlítottam össze a szegvári adatokat. A Kárpát-medencén kívüli területeknél a mintaválasztás alapvető célja a szegvárihoz hasonló genetikai hátterű alapnépesség feltérképezése volt. Alapvetően azt kerestem, hogy honnan indult el, milyen népcsoportból szakadt ki az a nép, amely végül a Tiszántúlon temetkezett.

Az egyesített Penrose-távolság alapján azokat a népeiségeket tekintettem 99%-os szignifikancia szinten hasonlóknak, amelyeknél a számított távolság $CR^2 < 0,197$ (1. táblázat).² Terjedelmi okokból csak azokat a Penrose-távolság eredményeket közlöm, amelyeknél a $CR^2 < 0,330$.

A BIOLÓGIAI TÁVOLSÁG SZÁMÍTÁS EREDMÉNYEI

A szegvári minta antropológiai analógiáinak kutatása során meglepően szűk hasonlósági kör rajzolódik ki: a vizsgálatokba bevont mintákból mindössze 4 bizonyult a nagyon szoros, 99%-os szignifikancia szinten is hasonlóknak: a honfoglalás kori szállási temetők alföldi összevont mintája (Éry-féle A csoport, $CR^2 = 0,164$); az avar kori Tiszavasvári ($CR^2 = 0,189$); a sarkeli nagy kurgánok (10–11. sz.) ($CR^2 = 0,195$) és a honfoglalás kor kiemelkedő jelentőségű temetője, Karos-Eperjesszög I., II., III. ($CR^2 = 0,196$). Lényegében szignifikánsan hasonlóknak tekinthető a Pitvaros-Víztározó (7–8. sz.) temető is ($CR^2 = 0,207$).

A két avar kori temető a Tiszántúlon található, lényegében Szegvárral egy földrajzi térségben. Tiszavasvári antropológiai anyag egy összevont minta, a település négy lelőhelyének (Koldusdomb, Zöldmező Tsz, Béke tsz, Petőfi utca 49.) leleteiből áll össze. A vizsgálható állapotú embertani leletek zöme főleg a Petőfi utcai lelőhelyről került ki. Habár kissé heterogén az anyag, de a szegváriakra is jellemző rövid, széles és magas koponyák a tiszavasvári mintában is dominálnak. Ugyancsak a hasonlóságot erősíti az az adat, hogy mind a tiszavasvári népességben (Petőfi u. 49., 9. sír), mind a Pitvaros-Víztározó lelőhely van

* Bölcsészettudományi Kutatóközpont Archeogenomikai Intézet. 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.
Email: fothi.erszebet@abtk.hu

¹ A méretátlagokat Marcsik Antónia bocsájtotta rendelkezésemre, amiért hálás köszönetemet fejezem ki.

² A táblázatban dőlt és kövérített számokkal jelölve.

egy-egy cirkulárisan torzított koponya. A torzítás típusa mindkét esetben azonos a szegvári nőknél megfigyelhetővel. A pitvarosi temetőben a torzított koponyás sír fülkesíros, és a temető legkorábbi részéhez tartozik.³ A torzított koponya előfordulása késő avar kori temetőkben azért bír jelentőséggel, mert az avar korból nagyon kevés torzított koponyát ismerünk; a Szekszárd-palánki szintén magányos esetet leszámítva csak az itt említett pitvarosi és tiszavasvári esetet. A közel 600 mintával való összehasonlításban a 15. legalacsonyabb távolságértéket a szentes-kajáni temetővel kaptam, ami szintén a szegvári temető régiójába esik. A Kárpát-medence avar korának többi lelőhelye kifejezetten távol áll a szegváritól.

A szegvár-orumdülői kora avar kori leletek mintegy 150–200 évvel korábbiak, mint a vele szignifikánsan, illetve közel szignifikánsan hasonló másik két avar kori lelőhely antropológiai leletei. Ezzel az időbeli eltéréssel teljes mértékben összhangban áll az a minimális különbség, amely a minták között van. A tiszavasvári és pitvarosi népességben az antropológiai hasonlóság alapján a Szegvárral jellemzett kora avar népesség továbbélését látom. Úgy tűnik, hogy a kora avar korban a Tiszántúlon letelepedett népesség több-kevesebb antropológiai változással, a térség más népcsoportjaival keveredve tovább élt az avar kor végéig ugyanabban a földrajzi régióban.

A honfoglalás kori leletanyaggal való szoros antropológiai kapcsolat rendkívül meglepő; az Alföld honfoglalás kori népessége az összehasonlításba bevont valamennyi minta közül a legjobban hasonlít a szegváriakra, a fejedelmi központnak tartott karosi temető⁴ szintén antropológiai értelemben szignifikánsnak tekinthető.

A sarkeli nagy kurgánokban feltárt 10–11. századi népesség szignifikánsan hasonlít a szegvárihoz (CR2=0.195), valószínűleg azzal azonos vagy hasonló népességből ered.

A baskíriai birski, Bahmutyinszkaja kultúrához tartozó temetőt a 3–7. századba keltezte Mazsitov. A régészeti anyagban a 4–5. században jelentős változás következett be: az újonnan jöttek nem egységes homogén hatást jelentettek, de minden új elem „türkös” volt. Ekkor jelent meg a padmalyos temetkezés, az állatmellékletek és új kerámia is.⁵ Az antropológiai anyagban megjelent a cirkuláris koponyatorzítás. Ezt az anyagot 1999-ben személyesen is vizsgáltam. A szegvárival való összehasonlítás eredményeként kapott összesített Penrose távolság (CR2=0.300) nem esik ugyan a szignifikáns szint alá, de jól reprezentálja a két népesség közötti relációt, ami nem azonosság, csak részleges és távoli hasonlóság a két népesség között.

A két kelet-európai mintával való (az előbbivel közeli, utóbbival távoli) hasonlóság a szegvári népesség vándorlási útvonalára vet némi fényt, azonban a népesség eredetét illetően az ázsiai mintákkal való összevetés hozott releváns eredményt.

A szegvári analóg sorban 8 ázsiai lelőhely szerepel. A nyolcból öt lelőhely Kirgizisztánból való, négy a Tien-Sanból, egy pedig (Karakol) attól kissé keletre, az Isszik-Köl tó partjáról. A szegváriakhoz legjobban a Tien-San 2–4. századi népessége hasonlít (CR2=0.233), amelyet a feltárást vezető Bernstam és az antropológiai vizsgálatot végző Ginzburg egyaránt hunnak tekintett.⁶ A két népesség nem csupán az ép koponyák metrikus analízise szerint hasonlít egymásra, hanem abban is, hogy mindkettőben megtalálható a koponyatorzítás szokása. A Tien-San-i hunok a szegváriakhoz hasonlóan torzították a koponyájukat.⁷ A koponyatorzítás módja is hasonló: a gyerekek és a fiatalok koponyáját a homlok és a nyakszirt vonalában szoros kötéssel (valószínűleg szorosan megkötött fejfedővel) körültekerték, ami felnőtt korra cirkulárisan kissé megnyújtotta a koponyát. Ezt a cirkuláris deformációt az orosz szakirodalomban hun típusú deformációnak nevezik.⁸

³ BENDE 2000, 199; MOLNÁR 2017, 514.

⁴ RÉVÉSZ 1996.

⁵ MAZSITOV 1963.

⁶ BERNSTAM 1952; GINZBURG 1954.

⁷ Itt is hangsúlyozom, hogy a biológiai távolság számításához csak az ép, torzítatlan koponyákat vontam be.

⁸ GINZBURG–TROFIMOVA 1972.

Itt kell kitérnem a kenkoli népességgel való összevetés lehetőségére. A szegvári népességgel kapcsolatos korábbi tanulmányainkban⁹ a torzított koponyák morfológiája, a torzítás típusa alapján a Talasz völgyi Kenkoli hun népességgel való hasonlóságot hangsúlyoztuk. A padmalyos és katakombás kenkoli típusú temetőket mind a feltárást és régészeti értékelést végző Bernstam, mind az antropológiai értékelésben résztvevő Ginzburg és Zsirov hionita hunnak tartja.¹⁰ A kenkoli és a szegvári temető közös vonása az, hogy az arcokon mongolid vonások tükröződnek, de nem azonos mértékben: a kenkoliaknál lényegesen erősebb a mongolid jelleg. Mindkét temetőben ugyanaz a hun-típusú cirkuláris koponyatorzítás fordul elő. A kenkoliaknál a férfiak és a nők egyaránt torzított koponyájúak (csaknem valamennyien), a szegváriaknál csak a nők egy része, a férfiak nem. Sajnos mégsem tudjuk bevonni a biológiai távolságszámításba a kenkoli mintát, mert a torzított koponyájú kenkoliakkal való metrikus összevetés fals eredményre vezetne. Ugyanakkor közvetett módon, a Tien-Sani hunokkal való meglepően nagy egyezés révén mégis igazolódott, hogy Dél-Közép-ázsiai hunok között kell keresnünk a szegváriak eredetét.

A Tien-Sani analógiák köre folytatódik a korábbi korszakokban is: mind a szaka-korai uszun (5–4. század), mind az uszun korban (3–2. század). A Tien-San nomád türkjei még szintén közeli hasonlóságot mutatnak a szegváriakkal, de már távolabb vannak attól, mint a hun, szaka és uszun kor népessége. A legkésőbbi kirgízi analóg minta Krasznorecsenszkoje gorodiscse (11–12. század).

A kora avar kori „Szevár-típusú” népesség és a honfoglalás kori „Karos-típusú” népesség nemcsak a köztük lévő hasonlóság okán áll kapcsolatban, hanem a közép-ázsiai mintákkal való analógiák alapján is. A Tien-San népessége már a szakák idején, azt követően az uszunok korában, de leginkább a 2–4. századi hun korban a legszigorúbb szignifikancia szint határán hasonlónak bizonyult mind a szegvári, mind a karosi népességgel. A közel hatszáz lelőhelyet tartalmazó összehasonlító anyagban Szevár esetében az első 12 legközelebbi szériából ($CR^2 < 0.300$) 4 Kárpát-medencei, egy a kelet-európai sztyeppéről, egy a Közép-Volga vidékéről (Baskíria), 6 közép-ázsiai, abból 4 Tien-San-i, illetve ahhoz közeli; Karos esetében a legközelebbi 10 mintából 5 Kárpát-medencei, egy krími és 4 ázsiai, abból 3 Tien-San-i.

Az ugyancsak dél-közép-ázsiai Hétfolyamköz (Szemirecsje) szintén releváns terület a szegvári avar kori népesség eredetének kutatásában. Az uszun korban (közelebről meg nem határozva, valószínűleg a Kr. e. 3. század – Kr. u. 3. század) számos padmalyos temetkezést tártak fel, amelyeket Ismagulov egy összevont mintában közölt.¹¹ Sajnos nem részletezte a lelőhelyeket, mindössze a metrikus átlagokat közölte. Az sem teljesen világos, hogy a „podbojnoe” kifejezés alatt fülke vagy padmalyos temetkezést értenek. Az azonban kétségtelenül figyelmet érdemel, hogy a hétfolyamközi „padmalyos” temetkezésű uszun kori népesség az összehasonlításba bevont mintegy 1000 lelőhely közül a 8. legközelebbinek bizonyult ($CR^2 = 0.244$).

ÖSSZEFOGLALÁS

A többváltozós statisztikai módszerrel elvégzett összehasonlító vizsgálat szerint a szegvár-oromdűlői temetőben eltemetett népesség Dél-Közép-Ázsia (a ma ismert adatok alapján Tien-San-i) szaka-uszun gyökerű hun kori népességgel mutat meggyőző hasonlóságot. A jelenleg birtokunkban lévő adatok alapján ez az a terület és népesség, ahova a koponyák metrikus analízisével térben és időben a legtávolabbra, illetve legrégebbre visszavezethetők. Az objektív okokból metrikusan nem igazolható Talasz-völgyi hionita hunokkal való antropológiai kapcsolatot nem vetem el a taxonómiai hasonlóság és a koponyatorzítás azonos jellege miatt. Fontosnak tartom a jövőben a molekuláris biológiai vizsgálatokkal a hipotézis ellenőrzését.

⁹ FÓTHI ET AL. 2000, 2001, FÓTHI–LŐRINCZY 2001.

¹⁰ GINZBURG–ZSIROV 1949.

¹¹ ISMAGULOV 1970.

A Kárpát-medencébe érkezve a Tiszántúl déli területein letelepedett népesség továbbélő nyomai az avar kor végén is felismerhetők a Tiszántúlon. A honfoglalás kori népesség vezető „törökös” rétegét reprezentáló karos-eperjesszögi, valamint ugyanennek a rétegnek alföldi összevont mintájával való szignifikáns hasonlósága alapján rokonságot tételezek fel a kora avar kori szegvári és a honfoglalás kori vezető réteg között. Ezt a feltételezést erősíti a keleti analógiák sora. Mind a szegvári kora avar kori, mind a honfoglalás kori karosi népesség legközelebbi és legtöbb Kárpát-medencén kívüli antropológiai analógiája ugyan onnan, Dél-Közép-Ázsia történeti népességéből kerül ki.

RESEARCH OF THE ORIGIN OF THE AVAR AGE POPULATION BURIED
IN THE SZEGVÁR-OROMDŰLŐ CEMETERY BY MULTIVARIATE STATISTICAL METHODS

ERZSÉBET FÓTHI

The comparative analysis performed by multivariate statistical methods indicates that the population buried in the Szegvár-Oromdűlő cemetery has a strong similarity with the Hun period population with Szaka-Uzun roots in South-Central Asia (in Tien-San by the information available today). Based on the currently available data, this is the region and population where metric analyses connect the skulls the farthest in both time and place. Due to the taxonomical similarity and the identical nature of the skull distortion, I cannot exclude the possibility of an anthropological connection with the Hionite Huns of the Talas Valley, which, however, cannot be proved metrically for objective reasons. I believe it would be important to verify this hypothesis by molecular biological analyses in the future.

In the Transtisza region, traces proving the survival of the population settled in the southern areas of this region after arriving to the Carpathian Basin are recognizable even at the end of the Avar Age. Based on the significant similarity between the samples from Karos-Eperjesszög representing the “Turkish-type” elite stratum of the Conquest period population and the merged samples of the same stratum from the Great Hungarian Plain, I assume a kinship connection between the elite stratum of the Avar period in Szegvár and that of the Conquer period.

This assumption is also supported by a series of eastern analogies. Outside the Carpathian Basin, the closest and the most numerous anthropological analogies of the population of both the early Avar period of Szegvár and the Conquer period is known from the same source, the historical population of South-Central Asia.

IRODALOM

- AKIMOVA 1968: Akimova, M. S.: *Antropologija drevnyeevo naszelenyija Priuralija*. Moskva 1968.
- ALEKSEEV 1962: Alekseev, V. P.: Osnovnye etapi istorii antropologiceski tipov Tuvü. *Sovetskaja Etnografija* 3 (1962) 49–58.
- ALEXEEV–GOHMAN 1984: Alekseev, V. P. – Gohman I. I.: *Antropologia Aziatskoj casti SSSR*. Moskva 1984.
- BENDE 2000: Tausírozott díszű övgarnitúra a pitvarosi avar temetőből (Tauschierte Gürtelgarnitur im awarischen Gräberfeld von Pitvaros). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 6 (2000) 199–217.
- BERNSTAM 1952: Bernstam A. H.: Istoriko-arheologiceskie ocerki centralnogo Tjan-Sanja i Pamiro-Altaja. *Materialü i isledovanija po arheologii* 26 (1952).

- ÉRY 1983: Éry K.: Összehasonlító statisztikai vizsgálatok a Kárpát-medence 6–12. századi népességének embertanához. (Comparative statistical studies of the physical anthropology of the Carpathian Basin population between 6–12th centuries A. D.) *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 16 (1983) 35–85.
- ÉRY 1994: Éry K.: A Kárpát-medence embertani képe a honfoglalás korában. In: *Honfoglalás és régészet*. Szerk.: Kovács L. Budapest 1994, 217–224.
- FÓTHI–LŐRINCZY 2000: Fóthi E. – Lőrinczy G.: Torzított koponyájú népesség a Szegvár-Oromdülő kora avar kori temetőből. *Antropológiai Közlemények* 41 (2000) 23–39.
- FÓTHI ET AL. 2000: Fóthi E. – Marcsik A. – Lőrinczy G.: Régészeti és antropológiai kapcsolat az eurázsiai steppe és egy kora avar kori népesség között a Kárpát-medencében (Előzetes közlemény). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 6 (2000) 170–180.
- FÓTHI ET AL. 2001: Fóthi E. – Marcsik A. – Lőrinczy G.: Археологические и антропологические связи между степями Евразии и раннеаварской группой населения в Карпатском бассейне (предварительное сообщение). In: *Культуры Евразийский степей второй половины I тысячелетия н. э.*. Самара 2001, 211–219.
- GINZBURG 1951: Ginzburg Z. Z.: Antropologiceskie materilü k probleme proishozdenija naselenija Kazarskogo kaganata. *Sbornik MAE* 13 (1951) 309–416.
- GINZBURG 1954: Ginzburg V. V.: Drevnee naselenie Centralnogo Tjan-Sanja i Alaja po antropologiceskim dannüm. (I túsjaceletie do n. e. – I túsjaceletie n. e.). *Sredneaziatskij Etnograficeskij Sbornik. Trudü Instituta Etnografii* 21 (1954) 354–412.
- GINZBURG–TROFIMOVA 1972: Ginzburg, V. V. – Trofimova, T. A.: *Paleoantropologia Srednej Azii*. Moskva 1972
- GINZBURG–ZSIROV 1949: Ginzburg, V. V. – Zsirov, E. V.: Antropologiceskie materialü iz Kenkolskogo katakombnogo mogilnika v doline r. Talas, Kirgizkoj SSR. *Sbornik MAE* 10 (1949) 211–265.
- ISMAGULOV 1970: Ismagulov, O.: Naselenie Kazahstana ot epohi bronzü do szovremennosti. Alma Ata 1970.
- KUSTÁR 1993: Kustár Á.: A tiszánai honfoglaláskori temető embertani vizsgálata. *Anthropológiai Közlemények* 35 (1993) 119–140.
- KUSTÁR 1996: Kustár Á.: A Karos-Eperjesszögi I.-II.-III. honfoglalás kori temetők embertani vizsgálata. In: Révész L.: *A karosi honfoglalás kori temetők*. Miskolc 1996, 395–456.
- MAZSITOV 1963: Mazsitov, H. A.: *Bahmutinskaja Kultura*. Ufa 1963.
- MOLNÁR 2017: Molnár E.: Pitvaros-Víztározó avar kori temető embertani vizsgálatának eredményei. In: Bende Livia: *Temetkezési szokások a Körös–Tisza–Maros közén az avar kor második felében. (Bestattungsbräuche in der zweiten Hälfte der Awarenzeit im Gebiet zwischen Körös, Theiß und Maros.)* Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia. A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai 8. PPKE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest 2017, 505–532.
- WENGER 1955: Wenger, S.: Szentés-Kaján népvándorláskori népességének embertani típusai (VII–VIII. szd.). (Anthropological types of the population of the Great Migration Period at Szentés-Kaján. *Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici* 6 (1955) 391–410.
- WENGER 1956: Wenger, S.: Nouvelles découvertes au Tiszántúl (au dela de la Tisza) provenant des temps avars. *Crania Hungarica* 1 (1956) 17–24.
- WENGER 1972: Wenger, S.: Anthropological examination of the osteological material deriving from the Avar period cemetery at Tiszavasvári (Hungary). (A tiszavasvári avarkori temető osteológiai leleteinek embertani vizsgálata.) *Anthropologia Hungarica* 11 (1972) 5–81.

I. táblázat. A Szegvár-Oromdűlő avar kori és a Karos-Eperjesszög honfoglalás kori népesség összesített Penrose-távolság értékei.

**GINZBURG 1954 adatait újra számoltam a torzított koponya adatainak kihagyásával.*

Table 1. The integrated Penrose distance values of the Avar Age population of Szegvár-Oromdűlő and the Conquest period population of Karos-Eperjesszög (I recounted the data of GINZBURG 1954 without the data of the distorted skulls)

	Szegvár Oromdűlő CR2	Karos-Eperjesszög CR2
Szegvár-Oromdűlő (MARCSIK kézirat)	0	0.195922652308536
Honfoglaló A (10. század) csoport (ÉRY 1983)	0.164400295327178	0.251442001267334
Tiszavasvári (7–8. század) (WENGER 1972)	0.189415505863939	0.378063309302671
Sarkel, nagy kurgánok (10–11. század) (GINZBURG 1951)	0.195311554176073	0.39590892547913
Karos-Eperjesszög I., II., III. (KUSTÁR 1996)	0.195922652308536	0
Pitvaros-Vízátározó (7–8. század) (MOLNÁR 2000)	0.207274666605732	0.303007744259839
Hunok, Tien-San (2–4. század), Kirgízia (GINZBURG 1954)*	0.233342770978091	0.253758377366391
Uszunok, Karakol (Przevalszk), Kirgízia (DEBETS, TROFIMOVA cit. ISZMAGULOV 1970)	0.242455057273053	0.274713192840098
Uszun, Szemirecse, padmalyos temetkezések (ISZMAGULOV 1970)	0.244316428834211	0.376183980891025
Krasznorecsenszkoje gorodisce, Kirgízia (11–12. század) (ALEXEEV-GOHMAN 1984)	0.25897307128075	0.442787571610919
Szaka-korai uszun, Tien-San, Kirgízia (5–4. század) (GINZBURG–TROFIMOVA 1972)	0.288167764170061	0.230461527935152
Uszunok, Irtis (3. század BC – 2. század AD) (GINZBURG–TROFIMOVA 1972)	0.296403816234241	0.422477337751067
Birszk, Bahmutyinszkaja kultúra (3–7. század), Baskíria (AKIMOVA 1968)	0.300455874969461	0.686043758176963
Tuva, ujjur (8–9. század) (ALEKSEEV 1962)	0.307907142800217	0.24669288845068
Türk nomádok, Tien-San (6–8. század), Kirgízia (MIKLAŠEVSKAJA cit. GINZBURG–TROFIMOVA 1972)	0.310277485933002	0.301886347861436
Szentes-Kaján (7–8. század) (WENGER 1955)	0.311169394238474	0.594904914727199
Tiszánána-Cseh tanya (10. század) (KUSTÁR 1993)	0.319204100160572	0.0889575052762044
Szentes-Borbás tanya (10. század) (ÉRY 1994)	0.327414943808788	0.528662569446258

A SZEGVÁR-OROMDŰLŐI KORA AVAR KORI TEMETŐ TÉRKÉPE

A temető térképe elérhető az alábbi linken:

bit.ly/3RkKyfp

A temető térképe elérhető az alábbi kóddal:

The Szegvár-Oromdűlő cemetery
and the Early Avar Period
in the Trans-Tisza Region

A szegvár-oromdűlői temető
és a Tiszántúl kora avar időszaka

www.martinopitz.hu

9 786156 388308